

Werk

Titel: Petri Petiti Philosophi & Doctoris Medici Parisiensis De Sibylla

Untertitel: Libri tres

Autor: Petitus, Petrus

Verlag: Lankisch; Guntherus

Ort: Lipsiae; Lipsiae

Jahr: 1686

Kollektion: VD17-Mainstream

Gattung: Altertumskunde

Digitalisiert: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen

Werk Id: PPN737373385

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN737373385>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=737373385>

LOG Id: LOG_0021

LOG Titel: Caput XV. - Caput XX.

LOG Typ: chapter

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain these Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

*Quid mihi Celsus agit? monitus, multumque
monendus,*

Priuatim ut querat opes, & tangere vitæ

Scripta, Palatinus quæcumque recepit Apollo.

Eundem morem & seculo Homeri obtinuisse colligo ex Platone, qui Homeri *δοτότητα ἔπη*, hoc est, operta & recondita carmina citat in Phædro.

CAPVT XV.

*De vulgatis Sibyllæ oraculis: & de
quodam ænigmate, quod in illis
libris inuenitur.*

Supersunt alia oracula, quæ Sibyllæ nomine passim circumferuntur, octo libris comprehensa. De his vetus inter eruditos est contentio, verane sint Sibyllæ vaticinia, an falso illi adscripta. Multi vera esse censent & amplectuntur. Quo in albo est in primis Sebastianus Castalio, qui eos libros *Σιβυλλικῶν χρησµῶν* versione & notis illustrata edidit, Xystus Betuleius, M. Antonius Antimachus: cuius præfatio ad eos libros græce scripta extat; quibus recentiores alii complures subscripserunt. Alii omnino hæc a Sibylla profecta inficiantur. Ego ut omnia, quæ iis libris continentur, notha esse non ausim contendere, sic neque omnia sine discrimine pro veris amplecti.

plecti. Signanda hæc sunt linea alba, neque committendum, vt vana attoniti religione, quia quædam in illis libris laudata a Patribus, & nomine Sibyllæ reperiuntur, propterea & hæc & alia genuina eius effata credamus. Quis enim, quæso, (vt inde censuram hanc ordiar) veterem Sibyllam, de qua tam multa hæctenus ex veterum monumentis expressimus, eorum auctorem dicere audeat, quæ in primo sermone de vnius Dei principatu, de mundi creatione, hominis primi ortu & constitutione, paradiso, priorum hominum vita longa, artium inuentione, & aliis, Mosis historiae propheticae consentanea leguntur; & non potius ab aliquo Iudæo conficta, vel potius a Christiano: hoc consilio, vt quæ postea de Christi aduentu, & mysterio redemptionis humanæ, eiusdem Sibyllæ nomine dicturus esset, fidem facilius inuenirent? In quibus & illud de Dei nomine ænigma occurrit, quod eruditorum ingenia multiformi coniecturarum ambage hæctenus torfit, & tale est:

Εννέα γράμματα ἔχω, τετρασύλλαβός εἰμι,
νόει με,

Αἱ τρεῖς αἱ πρῶται, δύο γράμματα ἔχουσιν
ἐκάστη,

Ἡ λοιπή ἢ τὰ λοιπὰ, καὶ εἰσιν ἄφωνα τὰ
πέντε.

Τὸ παντὸς δ' ἄριθμὸς ἑκατοντάδες εἰσὶ δις
ὀκτώ,

Καὶ

καὶ τρεῖς τρεῖς δεκάδες, σὺν γ' ἑπτὰ γινῆς δέ
τις εἰμι,

Οὐκ ἀμύθητος ἔσθ' ἰσθ' παρ' ἐμοί γε σοφίης.
Sic autem hos versus latine vertit Castalio:

*Sunt elementa nouem mihi, sum, tetrasyllabus
autem:*

(Percipe me) primæ tres syllabæ efficiuntur

Ex binis omnes elementis: cætera restant

In reliquis: quorum sunt non vocalia quinque.

Totius numeri bis sunt hecatontades octo,

Et ter tres decades, cum septem. Si scieris
me,

Non te, qua potior, sapientia dia latebit.

Quis credat antiquæ Sibyllæ esse hæc? Primum
Deus est, qui loquitur, Noah autem patriarcham
mox arcam ingressurum alloquitur: tum hæc lo-
quens inducitur, quæ apud Esaiam prophetam
legimus parua immutatione. Ita enim ibi
cap. 66. Deus loquitur: *Cælum sedes mea, ter-
ra autem scabellum pedum meorum.* Quæ
Pseudo Sibylla his verbis exprimit:

Οὐρανὸν ἐνδέδουμαι, ὡς ἐβέβημαι ἢ θάλασσαν
Γαῖα δέ μοι στήριγμα ποδῶν.

id est,

*Cælum pro vestitu gero, & mari ut inuolu-
cro & pallio utor,*

Terra autem fulcrum est pedum meorum.

Sequitur ænigma, de quo agitur nunc,

Ἐννέα γράμματα ἔχω &c.

Hoc igitur de Jehoua, quod nomen est ineffabile Dei apud Hebræos, quidam interpretantur; Joannes autem Picus de Messia nomine dictum existimauit. Ita quidem Leo Suauius habet in præfatione ad scholia sua in libros Paracelsi de vita longa. Quem virum laudare minus piget, vt eruditum; alioqui nimis superstitiosum & nugis Paracelsicis atque magicis addictum. Ibi ita refert: *Joannes Pantheus Venetus in libro Voarchodumia ænigmatico, Jehoua interpretatur, quod Joannes Picus nomen futuri Messia existimat: ille ad chymiam suam detorquet. Vim inferat, nec ne, iudicio prudentum relinquo.* Mihi eum auctorem ignotum esse fateor, solum ex titulo & verbi monstro, quo librum suum inscripsit, velut ex vngue, quod dicitur, leonem, hominem inepte ambitiosum & in literis circulatorum olfacio.

Cæterum longe diuersam eiusdem ænigmati interpretationem affert Cardanus lib. 10. de rerum varietate cap. 52. quam se habere ab Emaro Ranconeto in Senatu Parisiensi præside, testatur. Nempe quæ illo ænigmate traduntur, ad amussim in *ἄρσενικόν*, quod latine *auripigmentum* dicitur, metallici genus, conuenire demonstrat. Quam demonstrationem non fuit consilium huc transferre, vtpote prolixiorem. Satis sit locum studiosis indicasse. Illud non præteribo, quod ad enarrationis illius auctorem attinet: quippe hanc citato loco

Carda-

Cardanus Emaro Ranconeto adscribit acceptamque fert. *Cum* (inquit) *in hos sermones incidissem, probari hanc artem* (chrysopeoiam, cuius periti iactant se metalla in aurum conuertere) *illustris Emarus Ranconetus preses Lutetianus demonstrauit carmine Sibyllino; adeoque ad amissim, ut cum ambigua soleant esse talium responsa, hac in causa clariora solis luce ænigmatis verba fuisse videantur. Itaque quæ ille doctus vir miro expressit artificio, prout ab illo accepi dum Lutetiæ essem, subiungam. Nihil clarius: aperte enim dicit, se accepisse, cum Lutetiæ esset, eius ænigmatis demonstrationem ab Emaro Ranconeto.*

Nunc Leonem Suauium citato loco se se eius demonstrationis auctorem primum profiterem, ac eam ceu proprium inuentum vindictiarum iure repetentem, audiamus. *Sic nos* (inquit) *per lusum adolescentes adhuc, versibus Sibyllinis græcis de diuino nomine, vocem græcam* $\delta\epsilon\sigma\epsilon\upsilon\mu\delta\upsilon$ *accommodauimus: in quo omnia pulchre conuenire videbantur. Nempe nouem literæ, quatuor syllabæ, tres primæ duarum singulæ literarum, reliqua reliquarum, id est, trium, mutæ quinque v semel sumpto, vocales ergo quatuor. Restat in numero, qui ex literis colligitur, difficultas: quam enarrauit Emarus Ranconetus, vir apprime doctus, Cardano, cum ab Emilio Peroto, viro eruditissimo atque integerrimo, accepisset, qui in his artibus disceptandis mecum maxi-*

nam voluptatem capiebat. Id enim qualecumque est, inuentum est meum: ut libellus ille noster fidem facit. Exinde ad Cardani tractationem transit, quam *variā & maculosam* appellat: inscitia etiam arguit in arsenico & auripigmento, quæ Cardanum ait distinxisse, tanquam res diuersæ his vocabulis significantur. Verba Cardani hæc sunt: *Accedit illud, quod res ipsa verbis & nominis expositioni congruit, ut alias docuimus: nam & arsenico es in argenti similitudinem transit, & in auripigmento aurum continetur.* Ex his igitur verbis arguit, Cardanum falso putasse, arsenicum esse diuersum ab auripigmento; cum hæc nomina solo linguarum discrimine differant: quod enim Græci $\delta\epsilon\sigma\epsilon\nu\iota\kappa\acute{o}\nu$ vocant, Latini *auripigmentum* appellant. Sed hæc censura iniqua est. Neque enim sic locutus Cardanus, quod hæc nomina rerum diuersarum putaret; sed cum duo arsenico tribuat, vnum quod in argenti similitudinem transeat, alterum quod in se aurum contineat, hoc posterius exprimere volens, vocis latinæ commoditate vtendum censuit, propterea quod & in ipsa aurum continetur, vtpote composita ex duobus nominibus, *auro & pigmento.*

Hæc autem de illo ænigmate referre visum est, vt appareat, multa in illis $\Sigma\iota\beta\upsilon\lambda\lambda\alpha\kappa\acute{o}\nu$ libris inserta esse notha, quæ nemo sanus Sibyllæ adscribere audeat. Si enim verum est, quod

memorati viri docti putarunt, ænigmate illo significari arsenicum, vt materiam opportunam chymicis ad aurum faciendum: quis satis mirari possit impudentiam nebulonis istius, qui hæc ausus sit Sibyllæ oraculis interponere, &, quod maioris amentię est, Dei optimi maximi persona ad tales imposturas vti? Cum præsertim Deus ibi inducatur Noah patriarcham de mox futuro diluuiio admonens, nisi homines resipiscant, adeoque illi imperans, vt iis proximam cladem & supplicium imminens denunciaret: quod & facit. Statim enim ænigmati de auro faciendo subiungitur patriarchæ concio ad homines. Vt nihil magis ab eo negotio, quod ibi agitur, alienum & importunum dici possit ænigmate. Tametsi istud incongruens & inconditum defendit Cardanus, sed frustra. Ita enim hic citato loco: *In quo & illud mirum videri posset, quod tam procul vates abscedat a proposito. Sed hæc & maiora longe sunt vatum priuilegia, & maxime lymphaticarum & fanaticarum.* Esto. Fanaticis ius sit dissentanea & absona miscere: num & Deus fanaticus, vt si loquens inducatur, dum de aliquo loquitur, statim sine ratione aliud nihil ad rem, de qua agitur, pertinens, atque remotissimum interponat? Vt omittam, quam sit alienum a tanta maiestate, docere homines artem auri efficiendi; quos non multos post

annos ob avaritiam, ambitionem, & alia vitia aquis submergere decreuisset.

Jam si non *ῥησενικόν*, (quod ridiculum dictu in oraculo) sed *σωτῆς θεός*, *Seruator Deus*, in illis nouem literis continetur, vt Joannes Auratus, vir doctissimus, ariolabatur; non minor sequitur ineptia & absurditas Sibyllæ, ænigmate inuoluentis rem omnium manifestissimam. Quid enim manifestius, quid magis in confesso apud omnes mortales, quam Deum conseruare & tueri omnia in vniuerso? Quid hic opus ambagibus, quid obscuritate sermonis, ad id tegendum, quod velis nolis parens rerum natura explicat, quod cæli enarrant, elementa loquuntur, inanimata pariter & animata indubitatis documentis persuadent? Vnde enim philosophi hanc doctrinam, nisi ab ipsa natura hauserunt? in quibus & auctor libri de mundo ille quicumque est, cuius hæc in eo libro diuina extat sententia: *Σωτῆς μὲν γὰρ ὄντως ἀπάντων ἔστι, καὶ γενέτωρ τῶν ὅπως δῆποτε καὶ τόνδε τὸν κόσμον συντελεσμένων, ὁ θεός.* id est, *Etenim cunctorum, quæ rerum natura complectitur, cum seruator est Deus; tum vero quæcumque in hoc mundo quoquo modo perficiuntur, eorum omnium idem genitor est.* Et in capite eiusdem libri vltimo inter multifarias Dei appellationes, & epitheta, quibus indigitatur, *σωτῆς τε καὶ ἐλευθέριος* vocatur.

Quorsum igitur ænigmate absconderet Sibylla, quod abscondi nullo modo potest? Cum præsertim rationi humanæ incomprehensa religionis christianæ mysteria, illaque altissima supremæ sapientiæ consilia, de restituenda in pristinam dignitatem hominis natura atque ab orco reuocanda, quanta nullus sanctorum vatum, orationis perspicuitate & diligentia plane historica expediat.

Patet itaque ex his, neutram harum explanationum attingere ad sensum ænigmatis. Non tamen continuo sequitur, nihil subesse ad sapientiam pertinens: quod negare non ausus Cardanus. *Si non hoc, (inquit) aliud quippiam Sibylla indicare potuit valde utile.* Esto sane. Neque enim is sum, qui omnium, quæ in iis libris vulgatis Sibyllinorum continentur, nihil vere Sibyllinum esse contendam, sed veris multa falsa esse assuta.

CAPVT XVI.

An Sibylla de Christo prædixerit.

Genuina autem illa a nothis & supposititiis discernere non cuius promptum. Quæ de re pridem disceptatio inter eruditos mota est, de iis, quæ in memoratis libris plane christiana & euangelica inueniuntur; num vere tam diuina scripserit Sibylla, an ei piorum

nebulonum fraude afficta, ex eorum secta, quos docti ethnici a Sibyllinorum carminum studio, & obiecta vbiq̄ue auctoritate, Σιβυλλιστῆς vocabant? De hac quæstione, quam apud homines non socordes & eruditos profligata videri potest, ducente tamen tractationis Minerua ipsa & proposito, aliquid omnino attingere oportet. Sed paucis: quando, quæ mihi attentius rem mecum consideranti in mentem venerant, ab aliis occupata video. Quod autem ex iis omnibus, quæ hactenus de Sibylla exposui, præcipuorum auctorum ac totius antiquitatis firmata consensu, sequitur, quominus proferam, nulla me cuiusquam reuerentia deterrebit.

Non mihi fit verisimile Græcam mulierem, ab infantia in gentium religione educatam, malis geniis & lemuribus deuotam & consecratam, eorum mancipium & familiare instrumentum, idololatriæ omnis, omnium impiarum superstitionum magistram & antistitam, electam fuisse a Deo optimo maximo, cui tota diuinitatis adyta & sacraria patefaceret, tantumque lucis supernæ infunderet, quantum nulli sanctorum prophetarum.

Enimuero Deum afflare quem vult, dicunt, & Balaami, deorum sacerdotis & pseudoprophetæ, exemplum adducunt: cui Deus, vt ex libro Iudicum constat, illustre expressit de Christo vaticinium, & benedictionem populi

electi,

electi, cum ad eum maledicendum ac diris deuouendum ab impio Moabitarum rege accitus & conductus fuisset. Scio : sed non eadem huius ratio & Sibyllæ. Illi ariolo inuito expressa est confessio aduentus Christi, quem stellam vocat, & ex gente Israelitica exorituram dicit: quæ maxima non gentis illius tantum sed vniuersi generis humani benedictio fuit. Quid mirum, si consilii impietatem corrigit Deus? si maledictionem in benedictionem conuertit? Hoc certe non ex proposito, neque secta, quam in operibus tenet, sed ex accidenti. Quo pacto fratrum consilium de Josepho in ipsius Josephi salutem, & vniuersæ eius domus, idem bonus Deus vertit. Hæc ratio Dei est, hæc sapientia, ex prauis hominum voluntatibus & factis nefariis bonos & longe utiliores proferre euentus atque opportunitates rerum magnarum; secus fieri non permitteret. Vt paucis absoluam: conductus fuerat Balaamus ad maledicendum Israeli; non impediuit Deus quin malediceret, solum cui malediceret ostendit. Impiis igitur idolorum cultoribus maledixit, & quod sequitur, populo Dei fausta, salutaria, gloriosa Numinis præpotentis instinctu præfagiit.

Quam dispar Sibyllinorum de Christo oraculorum ratio? Qui enim sic de Christo est vaticinatus vt Balaamus, ex accidenti, paucis, & per ænigmata, idque inuitus, hunc merito

omnes solennium prophetarum catalogo expungendum putent; qui autem sic, vt Sibylla in vulgatis libris, quid quæso causæ afferri potest, cur verorum prophetarum, qui de Christi aduentu & rebus prædixerunt, non plane albo adscribi mereatur? Quid de regis Chaldæorum Nabuchodonosoris visione illa dicam, quam habuit dormiens, ingentis supra modum statuæ, quæ figura erat præcipuorum regnorum mundi? nunquid egregiam continet de Christo vaticinationem? Postquam enim multiformem eius ex metallis diuersis structuram exposuit, subdit: *Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte sine manibus: & percussit statuam in pedibus eius ferreis & fictilibus &c.* Omnes enim lapidem eum abscissum sine manibus, de extraordinaria Christi ex Judæorum gente citra viri operam procreatione interpretantur. Ita propheticum fuisse illud regis Chaldæi somnium non ambigitur: neque tamen propterea prophetarum in numero habendus Nabuchodonosor, vtpote qui habuit tantum imaginem futuri, rerum alioqui & mysterii ignarus. Neque enim simplex imaginum informatio aut intuitus prophetam facit; sed earum, quas videt, imaginum significatio, cum somnianti aut videnti, quo spectent vmbra & simulacra manifestatur. Daniel vero ipse, qui quid somnium illud portenderet intellexit, & regi interpretatus est, vere propheta

pheta munere functus est, adeoque prophetis annumerandus.

Idem de Sibyllæ oraculis dici non potest; quibus nihil expressius, nihil perspicuum magis & distinctum, cum omnia de Christo appositis circumstantiis definiat, haud secus atque Evangelistæ. Ut illa de Christi miraculis:

Καὶ τότε δὴ νοσερὲς ἰήσεται, ἢ δ' ὀπμώμας
Πάντας, ὅσοι τῷ πίνω ἐνὶ ποιήσονται.
Βλέψουσιν ἢ τυφλοὶ, ἀπὲρ βαδισί τε χωλοὶ,
Κωφοὶ τ' εἰσαίσουσιν, λαλήσουσ' ἔ λαλέοντες·
Δαίμονας ἐξελάσει, νεκρῶν δ' ἐπανάστασις
ἔσται·

Κύματα πεζεύσει, καὶ ἐρημαίω ἐνὶ χώρῳ
Ἐξ ἄρτων ἅμα πέντε καὶ ἰχθύος ἑναλίσιο
Χιλιάδας κορέσει πέντε, τὰ ἢ λείψανα ἑπτῶν
Δώδεκα πληρώσει κοφίνους.

Tum illud de iis, quas Christus passus a Judæis, contumeliis:

Εἰς ἀνόμων χεῖρας καὶ ἀπίστων ὕδατον ἤξει.
Δώσουσιν ἢ Θεῷ ῥαπίσματα χερσὶν ἀνάγνοις,
Καὶ σῶμασιν μιαιῶσι τὰ πύσματα Φαρμα-
κόεντα,

Δώσει δ' εἰς μάστιγας ἀπλῶς ἀγνὸν τὸ τε νῶ-
τον.

item:

Καὶ κολαφιζόμενος σιγήσει, μή τις ὀπιγνῶ
Τίς, τίνος ὄν, πόθεν ἦλθεν, ἵνα Φθιμένοισι λα-
λήσῃ·

καὶ

Καὶ σέφανον φορέσει τὸν ἀκάνθινον.

Πλευρά τε νύξουσι καλάμω Διὰ τὸν νόμον
αὐτῶν.

Quibus versibus furor alapas Christo infligentium, atque os eius conspuentium, & flagellantium, ac tandem configentium quam graphice exprimitur. Tum, quod satis in oraculo, si oraculum est, mirari non possumus, coronæ spineæ fit mentio. Cui illud accedit, non minus mirandum, de potu fellis & aceti, qui illi in cruce pendenti oblatus fuit.

Εἰς ἧ τὸ βρωμα χολήν, καὶ εἰς δίψαν ὄξος
ἔδωκαν

Τῆς ἀφιλοξενίης ταύτην δείξασι τράπεζαν.

Et alibi :

Εἰς δὲ τὸ βρωμα χολήν, καὶ εἰς πότον ὄξος
ἀκράτων

Δυσγεβέως δώσασι, κακῶ βεβολημένοι ὄϊστρο
στήθεα καὶ κροδίην, ἀτὰρ ὄμμασιν σὺν ἔσ-
ρωντες,

Τυφλότεροι ἀαλάκων, φοβερώτεροι ἐρπυ-
σίρων,

Θηρῶν ἰοβόλων βαρεῖ πεπεδημένοι ὑπνω.

Ἀλλ' ὅταν ἐκπετάσῃ χεῖρας, καὶ πάντα με-
τρήσῃ,

Καὶ σέφανον φορέσῃ τὸν ἀκάνθινον, ἠδέ γε
πλευράν

Νύξωσι καλάμοισιν, ὅτε χάριν ἐν τρισὶν
ἔργois

Νύξ ἔσαι σκοτόεσσα πελώριος ἡματι μέσσω
&c.

Quod

Quod enim in paucis Dauidis psalmis admiratus est Augustinus, de nonnullis maxime propriis Christi patientis: vt in Psalmo 21. verba eius : *Quare me dereliquisti? &: foderunt manus meas & pedes meos.* item: *& super vestem meam miserunt sortem;* in pluribus non minus propriis & euidentibus quibus obstupescat, necesse est, oraculis Sibyllæ, si vera sunt. Neque porro quod de regis Chaldæi somnio & aliis eiusmodi diximus, de Sibylla ausim dicere, si talia protulit, vt hanc, quæ proferret & scriptis mandaret, non intellexisse credamus. Immo huic Deum ore ad os, vt Mosi, locutum oportet: quod de iis dicunt Hebræi, quibus Deus non per figuras & ænigmata, sed per planas & proprias rerum notiones singula quæque aperit.

Merito igitur doctiores oracula illa Sibyllæ tam expressa de Christo non putarunt vera, sed ficta & supposita a Christianis.

Cæterum non desunt, qui hic mediam sententiam quodam arbitrii temperamento proponant. Nempe in his oraculis, quæ de Christo Sibyllæ nomine proferuntur, quædam vere Sibyllina esse, alia notha, pia Christianorum fraude veris inserta, quæ scilicet magis perspicua sunt & rerum circumstantiis notantur. Ita rem componit Richardus Montacutius in quartæ exercitationis sect. 4. vtrumque accusans, & Baronium Cardinalem & Casaubonum:

bonum : illum, quod omnia, quaecumque de Christo in vulgatis Sibyllinis leguntur, genuina vatis illius esse putauerit; hunc, quia omnia de Christo supposita a Christianis censeat. *Neque vlllo modo* (inquit) *probari debet, nedum defendi, doctissimi exercitatoris* (Casauboni) *opinio, qui quaecumque manifesta reperiuntur de Christo Jesu, & Christi in carne ὁμοιωσία, sub nomine Sibyllarum recitata, vel etiam Hydaspis & Trismegisti, συμματιζες & conficta arbitratur, ut pias fraudes a maioribus.* Verum tam probus & æquanimus censor debebat nobis indicare in illa oraculorum farragine, quæ γῆσια Sibyllæ essent, quæ supposita. Quod non facit, quando & manifesta de Christo in iis libris reperta non æquum censet tanquam notha expungi, coque nomine Casaubonum culpat, quod omnia huius generis notis configat. *At* (inquit) *veteres illi gentium philosophi, rhetores, philologi, grammatici, ciuitatum magistratus & principes, quibus antiqui Ecclesiæ patres oracula illa Sibyllæ proponebant, non tarde fraudem subodorati fuissent, si vllam iis subesse credidissent.* Quasi vero Celsus, in eorum philosophorum albo, in iis disputationibus, quas aduersus eum Origenes habuit, non aperte obiiciat, Christianos παρεγχεσθαι μὴ εἰς τὰ ἐκείνης πολλὰ καὶ βλάβοφνημα εἰκῆ δύνασθαι. hoc est, *multa potuisse falsa iis libris temere & impia in Deum dicta inferere.* Ita vocat quæ de Christi DEI

humana

humana natura & laboribus in Euangeliis leguntur. Tum Sibyllinorum, quæ Christiani proferebant, publicus contemptus & aspernatio, non suspicionis in illis malæ fidei idoneum argumentum censeretur? Nam si illa Sibyllæ genuina esse credebant, cur non iis fidem præbuerunt, & se de vera religione conuinci passi sunt? cum tantæ apud eos auctoritatis Sibyllæ effata essent, maxime apud Romanos, quibus nihil sanctius olim Sibyllæ oraculis fuisse constat. Ita enim de iis tradit Dionysius Halicarnasseus: *ἔδὲν ἔτι τῶν Ῥωμαίων Φυλάτῃσιν, ἔτε ὅσιον κτήμα, ἔτε ἱερόν, ὡς τὰ Σιβύλλια ἱεροφάτα.*

Nec vero melior responsio est Origenis: male a Celso fraudis argui Christianos in Sibyllinis, qui aliter conuinci non possint, quam si illis antiquiora Sibyllinorum exemplaria proferrentur, in quibus nihil de Christo proditum legeretur. Parum solida, inquam, hæc responsio. Quam multa critici in auctoribus antiquis ut spuria obelo configunt atque expungunt, ex sola coniectura, quod ea stylo alicuius, aut ingenio, aut moribus, aut instituto parum consentanea iudicant? Sic Aristarchus celebris grammaticus, nulla alia in plerisque quam iudicii sui amussitati fiducia, & longo usu in literis, qui Homeri versus genuini essent, qui nothi, pronuntiabat, tanto omnium eruditorum assensu, ut non temere eorum versuum aliquis

aliquis fatis Homericus videretur, quem non ille esse talem comprobasset. Quam eandem iudicii auctoritatem Varroni concessam in recensendis Plauti fabulis testatur Gellius lib. 3. cap. 3. quem locum adscribere operæ pretium est: *Verum esse comperio, quod quosdam bene literatos homines dicere audiui: qui plerasque Plauti comœdias curiose atque contente lectitauerint, non indicibus Helii Sedigiti, nec Claudii, nec Aurelii, nec Accii, nec Manilii, super his fabulis, quæ dicuntur ambiguae, credituros, sed ipsi Plauto, moribusque ingenii atque linguæ eius, Hac enim iudicii norma Varronem quoque esse usum videmus. Nam præter illas vnâ & viginti, quæ Varroniane vocantur, quas idcirco a cæteris segregauit, quoniam dubiosæ non erant, sed consensu omnium Plauti esse censebantur; quasdam item alias probauit, adductus stylo atque facetia sermonis Plauto congruentis: easque iam nominibus aliorum occupatas Plauto vindicauit. Hæc ille.*

Si Aristarchus de Homeri versibus, Varro & alii Romani de Plauti comœdiis veritatem citra exemplarium fidem, solo iudicio freti, cognoscere potuerunt; cur non Celsus ille philosophus, & alii ethnicorum disciplinis præstantes viri, pronunciare de Sibyllinis, quæ horum genuina quæ spuria censerent? Omitto, non fuisse procliue neque, neq; Celso aliis priuatis hominibus, adire ad illa genuina & sincera

Sibyllæ

Sibyllæ exemplaria, si qua essent, ad redarguendam impostorum fraudem, utpote quæ, ut supra ostendimus, in urbium archiuis & fanorum sacrariis procul a profanorum curiositate laterent; Romæ in primis ea religione custodirentur, ut nemini mortalium ea inspicere liceret, nisi viris quindecim, idque Senatus decreto, quo illa inspiciendi potestas fieret.

CAPVT XVII.

Sibyllæ & aliorum ethnicorum vatum oracula nullius auctoritatis:

& de Hystaspe mago.

NON solum vero falsi suspecta Ethnicis fuisse oracula illa de Christo, sed etiam Ecclesiæ; quo nihil ad eorum auctoritatem infringendam vehementius iudico. Alioqui dicant mihi eorum assertores, cur Apostoli, & qui propius eos insēcuti sunt, in suis apud Græcos & alias externas nationes concionibus non illa iis de Christo testimonia proposuerunt, Paulus præsertim, qui Arati, Epimenidis, Menandri versus ad Athenienses verba faciens sacræ interponit concioni: cur igitur de Sibyllæ oraculis ne verbum quidem? cur ne ad Romanos quidem scribenti venit in mentem Sibylla, cuius sanctam iis auctoritatem esse ignorare non potuit? Scio quid Clemens scri-

ptum reliquerit in sexto Stromat. solitum hunc in sermonibus ad ethnicos ablegare eos non modo ad Sibyllæ, sed etiam ad Hystaspis magi libros, his verbis, quæ tanquam e concionibus eius excepta profert : λάβετε τὰς Ἑλληνικὰς βιβλῆς· ὀπίγνωτε Σίβυλλαν, ὡς δηλοῖ ἕνα θεόν, καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι καὶ τὸν τσαίσων λαβόντες ἀνάγνωτε. id est, *Libros græcos sumite in manus, agnoscite Sibyllam, quomodo unum Deum significet, & ea quæ sunt futura. Hystasperm quoque sumentes legite.* Verum quod tales Apostoli conciones citat Clemens non mirabitur, qui eius libros studiose euoluerit. Ita multa alia in iis occurrunt scripta apocrypha, quæ temporibus illis, quibus scribebat, passim circumferebantur. Hæcque vt literarum studiosus & πολυμαθὴς non veretur proferre in medium oblata occasione, ne ignorasse videretur. Sic in tertio eorundem librorum hæc Christi verba ex Evangelio Ægyptiorum refert: ἦλθον καταλύσαι τὰ ἔργα τῆς ἡλείας. *Veni solvere opera femina* ; hoc est, vt ibi interpretatur, cupiditatis, quam feminam appellat. ἡλείας μὲν τῆς ὀπιθυμίας· ἔργα ἧ γένεσιν καὶ φθορὰν. *Opera autem cupiditatis sunt generatio & corruptio.* Post quæ verba subdit Christi colloquium cum Salome: Cum (inquit) Christus dixisset: *Veni addissolendum opera femine*, hoc est, cupiditatis, cuius opera sunt peccata & anima: interitus, quærit Salome: *Quousque morientur homines?* cui respondet Seruator:

Quam.

Quamdiu parient mulieres, hoc est, cupiditates operabuntur. Rursus Salome non intelligens allegoriam subdit: Recte ergo feci quæ non peperi. Ibi porro rursus subdit Dominus: Omni herba vescere, ea autem, quæ habet amaritudinem, ne vescaris. Quo innuit, liberum esse unicuique matrimonio uti, aut continentiam seruare, si cui alterutrum amarum molestumque videatur.

Hæc ea causa adnotare visum est, ut omnes intelligant, quantum sibi & Clemens & alii eius ætatis permiserint in quibuscumque citandis veterum scriptis, non multum curantes, vera essent an ficta & supposititia, quæ in medium proferrent. Ac de aliis, quos citat, mitto in præsens dicere: certe quod ad Hytaspem attinet, cuius lectionem suis auditoribus commendasse Apostolum Paulum in concionibus autumat, quantum erret, ex iis quæ de Hytaspæ illo mago tradit Ammianus Marcellinus lib. 23. intelligi potest, neque abs re sit locum referre: *Magiam opinionum insignium auctor amplissimus Plato machagistiam esse verbo mystico docet, diuinorum incorruptissimum cultum, cui scientiæ seculis priscis multa ex Chaldeorum arcanis Bactrianus addidit Zoroastres: deinde Hytaspes rex prudentissimus Darii pater. Qui cum superioris Indiæ secreta fidentius penetraret, ad nemorosam quamdam venerat solitudinem, cuius tranquillis silentiis præcelsa Brach-*

manorum ingenia potiuntur : eorumque monitu rationes mundani motus & siderum, purosque sacrorum ritus, quantum colligere potuit, eruditus, ex his quæ didicit aliqua sensibus magnorum infudit : quæ illi cum disciplinis præsentendi futura, per suam quisque progeniem posteris atque tribus tradunt. Ex eo per secula multa ad præsens una eademque profapia multitudo creata deorum cultibus dedicatur. Feruntque etiam, si iustum est credi, ignem cælitus lapsum apud se sempiternis foculis custodiri, cuius portionem exiguam ut faustam præstasse quondam Asiaticis regibus dicunt.

Ex hoc, inquam, Ammiani loco patet, quam sit absurdum putare, talem virum ab Apostolo fuisse propositum populis, cuius libros de vero DEI cultu & rebus diuinis consulerent: quem, velut alios eius sectæ, deorum, hoc est, cacodæmonum multitudinem agnouisse & professum fuisse, magiæ definitio, siue interpretatio, a Platone in primo Alcibiade tradita, declarat. Hanc enim dicit esse *Ἰεῶν Ἰερουσαλῆμ* *deorum cultum*; quemadmodum & Apuleius refert in apologia. Sed & illam ignis, quem cælitus delapsus fingebant, custodiendi & regibus præferendi superstitionem ab eodem Hystaspe transmissam aliis magis indidem patet. Quod satis est ad incutiendum cuius Christiano horrorem librorum Hystaspis, nedum tanto Apostolo, Ut satis mirari non possim, tali quoque

quoque teste ad Christum ethnicis insinuan-
 dum sustinuisse vti Iustinum Martyrem in apo-
 logia secunda. Quo loco etiam deplorat tem-
 porum conditionem, quod Imperatorum edi-
 ctis prohiberetur lectio librorum Hystaspis, Si-
 byllæ, & prophetarum. At enimvero etiamsi
 illud concederetur, ab illo mago mentionem
 Christi inter deos factam fuisse; quis tamen
 non videt, tali testimonio admittendo latam
 ethnicae superstitioni omni atque idololatriæ
 aperiri portam, pietatis autem christianæ puri-
 tatem contaminari, dum impuri daemones
 deorum nomine in eiusdem cultus societatem
 vocantur. Eadem ratio est Sibyllæ; quæ &
 ipsa, vt supra monstratum est, falsorum deo-
 rum cultum præcipit. Non minus proinde
 temere Lactantius Sibyllam & Mercurium
 sanctissimis Hebrææ gentis prophetis aggregat
 atque componit in primo de falsa religione.
*Nunc (inquit) ad diuina testimonia transeamus:
 sed prius unum proferam, quod est simile diuino,
 & ob nimiam vetustatem, & quod is, quem no-
 minabo, ex hominibus inter deos relatusest.* Mer-
 curium, quem Thoh Ægyptii vocant, a quo
 & literas & leges accepisse dicuntur, intelligit:
 ab aliis idem *ter maximi* cognomine adiuncto
 nominatur. Cuius tamen testimonio certio-
 ra multo Sibyllarum carmina ibidem censet.

CAPVT XIIII.

*Augustini, Hieronymi & Ambrosii
de Sibyllinis, quod ad religionem
attinet, iudicium.*

SED ex omnibus argumentis, quæ aduersus Sibyllæ diuinitatem & falso tributam auctoritatem afferri possunt, validissimum illud mihi videtur, quod ex Ecclesiæ iudicio ducitur, Quo argumento Augustinus contra Faustum Manichæum vtitur; qui Sibyllæ, Orphei, & aliorum externorum vatum testimonia, ad gentes de Christo persuadendas accommodatiora & effaciora esse contendebat iis omnibus, quæ in Hebræorum prophetarum libris de eodem scripta extant. Hunc igitur Manichæum *in hoc deceptum* dicit, *quod non attenderet, in nullis ecclesiis illa (Sibylla vaticinia) recitari, cum Hebræi prophetae in omnibus gentibus clareant, atque ad Christianam salutem tanta infidelium examina deducant.* Ita ille in libris contra Faustum. In quibus adhuc expressius alibi: *Sibylla porro, vel Sibylla, & Orpheus, & nescio quis Hermes, & si qui alii vates, vel theologi, vel sapientes, vel philosophi gentium, de filio Dei, aut de patre Deo, vera predixisse seu dixisse perhibentur: valet quidem aliquid ad paganorum vanitatem reuincendam, non tamen ad istorum auctorita-*

*auctoritatem amplectendam, cum illum Deum nos colere ostendimus, de quo nec illi tacere potuerunt, qui suos gentiles populos ad idola & demonia colenda partim ducere ausi sunt, partim prohibere ausi non sunt. At illi sancti auctores nostri &c. Quibus verbis Augustinus omnem plane Sibyllæ oraculis in Ecclesia auctoritatem derogat, duabus de causis. Prima est Ecclesiæ consuetudo; quod hæc nunquam solita sit Sibyllæ & aliorum ethnicorum vti testimoniis in negotio religionis, vel aduersus paganos. Altera est ipsius Sibyllæ improbitas, diuinis profana miscens, ac eadem charta celebrantis Christum, simul populares suos ad falsorum deorum cultum inuitantis, atque infandos sacrorum ritus docentis. Quo utroque modo Sibyllæ de Christo vaticinia exploduntur planissime. Priore quidem sic. Sententia est M. Tullii ab ipsius naturæ adytis prompta: *Omni in re consensus omnium gentium lex natura putanda est.* uæ lex naturæ falsa esse non potest. Quanto magis consensus omnium fidelium, qui Ecclesia dicitur? Alii enim homines naturæ lumine & ratione, quæ omnibus est communis, reguntur; Ecclesia Spiritu Sancto, qui neque fallere neque falli potest. Cum igitur Ecclesiæ consensu iudicatum sit, & consuetudine firmatum, non esse dignam Sibyllam cuius testimonium inter iusta fidei instrumenta habeatur, vel apud ethnicos,*

ad insinuandam iis veritatem religionis christianaë; annon ex hoc vel maxime intelligi potest, falsa esse illa de Christo vaticinia, quæ eius nomine feruntur? Neque enim talia aliunde illi, quam a Spiritu Dei offerri potuissent. Hoc autem dici non potest: quia frustra essent vaticinia illa, quorum nulla auctoritas, vsus nullus in Ecclesia esset. Nihil autem Deus temere aut frustra facit.

Sed neque huiusmodi omnium fidelium consensus in explodendis Sibyllæ libris inanis & nulla vehementi sulta ratione censeri debet. Quæ ratio alia esse non potest, nisi quod nunquam satis compertum fuit atque exploratum Ecclesiæ, hæc vaticinia de Christo vera esse Sibyllæ, aut illi numinis afflatu expressa. Quod sane ad illa explodenda sufficit. Quia non est maiestatis Ecclesiæ, incerta pro certis amplecti & proponere: cum sit columna & firmamentum veritatis; ita Apostolo perhibente in 1. ad Timoth. cap. 3. Quod igitur Ecclesiæ semper incertum fuit, hoc quisquam pro certo amplecti, tueri, asserere audeat? Saltem igitur Sibyllina de Domino oracula incerta esse fatendum est: quod, vt dixi, satis est ad imponendum silentium iis, qui illa pro idoneis veræ religionis testimoniis venditant.

Sed & illud vehemens ad abrogandam Sibyllinis auctoritatem omnem argumentum censendum, quod habet idem Augu-
stinus

stinus in lib. 18. de ciuitate Dei cap. 47. vbi postquam concessit, non incongrue credi posse, non modo apud Judæos, sed etiam in aliis gentibus extitisse homines, quibus humanæ per Christum redemptionis mysterium reuelatum fuerit, quique ad hoc etiam prædicendum impulsæ sint, *sive (inquit) participes eiusdem gratiæ fuerunt, sive expertes, sive per malos angelos edocti sunt, quos præsentem Christum, quem Judæi non agnoscebant, scimus fuisse confessos.* Postquam hoc dixit, paulo infra versus finem capitis subdit: *Sed quæcumque aliorum prophetiæ de Dei per Christum Jesum gratiæ proferuntur, possunt putari a Christianis esse confictæ.* Vbi quandam insinuat distinctionem: nempe in eorum numero, quibus extra populum Dei apud alias gentes natis reuelatum est Christi mysterium, quosdam gratiæ eius fuisse participes, & pertinuisse ad spiritualem Ierusalem; alios ex eo electorum numero non fuisse. Illorum igitur si quæ extent prophetiæ de Christo, vt beati Job, esse amplectendas; horum autem, qui gratiæ expertes fuerunt, vaticinia, si quæ ferantur, credi posse conficta a Christianis. Quibus verbis amplius declarat, vt non est absurdum credi, Sibyllæ & aliis ethnicis vatibus reuelatum Christi gratiæ arcanum & prædictum, sic neque absonum videri debere, si quis ea de Christo vaticinia supposita a Christianis censeat.

410

Ecce , quam aperte Augustinus Christianorum veterum fidem in venditandis Sibyllæ oraculis suspectam habet. Ut desinant quidam partium magis quam veritatis studiosi theologi acerbius incusare Casaubonum , quod in exercitationibus ad Baronii annales , in disputatione de Sibyllæ oraculis hæc scripserit : *Postremo me id vehementer mouet , quod videam , primis Ecclesiæ temporibus quamplurimos extitisse , qui facinus palmarium iudicassent , sigmentis suis caelestem veritatem adiutum ire. Quo facilius scilicet noua doctrina a gentium sapientibus admitteretur.* Quam Casauboni censuram expendens Montacutius in quarta exercitatione : *Quam vellem (inquit) Casaubonus spongiam induxisset importunis illis &c.* Neque hanc ferendam viri doctissimi censuram , & merito a Rosveydo flagellatam , censet. Ergo & illa Augustini modo allata flagellanda est , & spongia ei , vt magnæ importunitatis , inducenda. Quod enim magnus hic Ecclesiæ doctor putari possedit de Sibyllæ & aliorum ethnicorum vatum de Christo oraculis , hæc scilicet a Christianis fuisse conficta , id ipsum factum putauit Casaubonus : in quo nihil aliud quam iudicium Augustini sequitur. Eant igitur , & eadem censura , qua Casaubonum explodunt , & propemodum impietatis damnant , Augustinum in ordinem cogant , & importunitatis damnent.

CAPVT XIX.

Alia Augustini verba expenduntur: Montacutii in iis hallucinatio demonstratur.

Postquam dixit Augustinus: quæcumque aliorum, hoc est, ethnicorum de DEI per Christum Jesum gratia proferuntur, putari posse a Christianis conficta; mox exinde hanc consequentiam infert: *Ideo nihil est firmitus ad conuincendos quoslibet alienos, si de hac re contenderint, nostrosque fulciendos, si recte sapuerint, quam ut diuina prædicta de Christo ea proferantur, quæ in Judæorum scripta sunt codicibus. Quibus auulsis de sedibus propriis, & propter hoc testimonium toto orbe dispersis, Christi vsque quaque creuit ecclesia.* Quia, inquit, quæ ab Ethnicis profectæ de Christo prophetiæ instam apud Judæos & Ethnicos ipsos fraudis suspicionem habent, & suppositæ a Christianis videri possunt; nihil tutius & firmitus esse potest ad Ethnicos pariter & Judæos conuincendos iis locis, quæ de Christo perscripta extant in Judæorum libris. Hæc sententia est horum verborum Augustini. Ex qua efficitur, minime esse laborandum nobis de illis Sibyllæ de Christo oraculis, siue res sit nobis cum Judæis, siue cum paganis, cum ab utroque hominum genere repudiari possint, ut Christianorum figmenta,

Verum

Verum Montucutius, qui vbiq̄ue inter Baronium & Casaubonum caduceator incedit, ne omnem Sibyllæ libris auctoritatem deroget, quod facit Casaubonus contra Baronium, saltem ad Ethnicos confundendos valere Sibyllæ oracula contendit, immo nihil validius iis contra eos afferri posse: apud Judæos autem agentibus minime iis esse vtendum, quod talibus gentium vaticiniis nullam fidem adhiberent. Hos igitur Christum negantes solis Hebræorum prophetarum, quos recipiunt, testimoniis esse refutandos; quemadmodum Sibyllæ suæ oraculis Ethnicos. Sic autem hanc rationem in quarta Exercitationum Ecclesiasticarum sect. 4. in disputatione contra Rosvveydum explicat: *Gentiles & pagani Judæorum vaticiniis num sunt inuoluendi? qui nec prophetas ipsos olim nossent, nec quid dona prophetiæ & charismata possent. Meministi, opinor, relatam a te nuper de Cypriano viro disertissimo & acerrimo disputatore, aduersum illum a Firmiliano apud Lactantium, quod contra paganum Demetrianum scribens prophetarum vteretur Ἱεροφουρέων & Apostolorum testimoniis, cum ille ea ficta, fucata, futilia diceret & commentitia. Meministi, Chrysostomo eandem omnino fuisse mentem, Hieronymo eandem. Immo vero rationem id suadere non ignoras, vt in principiis iisdem subsistentes per communia & confessa principia refellamus. Quid ergo Augustinus in contrarium*

trarium adductus ? quasi vir, si quis alius, architectonicotatos & dialecticarum peritissimus rationum, tam pueriliter hallucinari poterat, ve paganos conuincendos, informandos, docendos e Scripturis, quas non acceptabant, opinaretur. Certe aliter non erat Augustinus hac in re animatus, quam ille, qui Cyprianum sugillabat. Hæc ille de testimoniis aduersus Ethnicos proferendis. De Judæis autem sic: *Judei veteris testamenti scriptores diuinitus inspiratos libentissime fuerant admissuri. Ex iis facillime poterant & clarissime de Jesu Christo refutari. Et abunde sunt a Patribus (hoc enim prestitit Iustinus Martyr & alii) refutati. At iidem prophetae non erant pari modo suffecturi ad paganos refutandos, quibus non erat æque persuasum ac Judæis de illorum auctoritate. Judei, quibus optime persuasum fuerat de prophetis & illorum vaticiniis, verisimiliter refelli poterant per oracula Sibyllina; tamen cum & illi respondere possent, illorum vaticinia conficta fuisse per Christianos, quod peræque gentiles & cum pari ratione non poterant respondere, standum docet Augustinus testimoniis prophetarum. Ita quoslibet alienos apud Augustinum non ad genera singulorum, sed ad singulos unius generis referemus, cum de iis loquatur Augustinus.*

Ita ergo Montacutius verba illa quoslibet alienos in superiore Augustini loco accipit, vt ad solos Judæos pertinere censeat: quasi Augustinus

gustinus *quoslibet alienos* dicens, quoslibet particularium Judæorum tantum intelligeret, non autem quoslibet homines alienos a fide christiana. Qua in re quantum a mente Augustini aberret, aliis ipsius Augustini locis ostendi potest. Id enim agit Montacutius, ut ostendat, solis Sibyllæ & aliorum ethnicorum de Christo testimoniis redarguendos esse ipsos ethnicos, minimi esse momenti illa testimonia aduersus Judæos. At hoc plane est contra Augustinum, qui in libris contra Faustum Manichæum laudato supra loco eum hæreticum, id ipsum quod Montacutius defendentem, explodit, eo hunc deceptum dicens, quod non attenderet, *in nullis ecclesiis Sibyllæ illa uaticinia recitari, cum Hebræi prophetae in omnibus gentibus clareant, atq; ad christianam salutem tanta infidelium examina deducant.*

Præterea quod non modo Judæos sed & paganos Scripturæ testimoniis de Christo conuinci posse censuerit Augustinus, clarissimis eius dictis ostendi potest. Primum quidem iis, quæ habet in capite 46. lib. 18. de ciuitate Dei, ubi de dispersione Judæorum agit per omnes terras. Quod factum censet Dei prouidentia, ut extarent ubique codices, & præsto essent nobis prophetarum de Christo testimonia, quæ gentes a Christianis supposita suspicari non possent; cum ii codices illa testimonia continentes essent penes Christianorum infensissimos hostes Judæos, & ab iis summa dili-

diligentia asseruarentur. Verba adscribam: *Judei autem, qui eum (CHRISTVM) occiderunt, & in eum credere noluerunt, quia oportebat eum mori & resurgere, vastati infelicius a Romanis, funditusque a suo regno, ubi iam eis alienigena dominabantur, eradicati sunt, dispersique per terras. Quandoquidem ubique non desunt (supple: Judæi) & per scripturas suas testimonio nobis sunt, prophetias nos non finxisse de Christo; Rursus paulo infra: Nobis quidem illæ (scripturæ) sufficiunt, quæ de nostrorum inimicorum (Judæorum) codicibus proferuntur, quos agnoscimus, propter hoc testimonium, quod nobis inuiti perhibent, eosdem codices habendo atque seruando, per omnes gentes etiam ipsos esse dispersos, quaquauersum Christi ecclesia dilatatur. Hoc etiam de eadem re ibidem subiungit: Demonstrauit ergo Deus Ecclesie in eius inimicis Judæis gratiam misericordie suæ; quoniam sicut dicit Apostolus: delictum illorum salus est gentibus: & ideo non eos occidit, id est, non in eis perdidit quod sunt Judæi, quanquam a Romanis fuerint deuicti & oppressi, ne obliti legem Dei, ad hoc, de quo agimus, testimonium nihil valerent. Ideo parum fuit vt diceret: ne occideris eos, ne quando obliuiscantur legem tuam; nisi etiam adderetur: disperge illos: quoniam si cum testimonio scripturarum in sua tantummodo terra non ubique essent, profecto Ecclesia, quæ ubique est, eos prophetiarum, quæ de Christo præmissæ sunt, testes in omnibus gentibus habere non posset.*

Quod

Clara horum locorum sententia est, propterea dispersos per omnes nationes Judæos, non autem, vt eorum meritum fuit, interneccione deletos, vt Christianis aduersus paganos disputantibus, scripturæ, quam penes se diligenter asseruant, certis de Christo testimoniis & vaticiniis inferuire vel inuiti possent. Quo pacto ostendit Augustinus, Scripturam prodesse non modo ad Judæos, si animum aduertere velint, sed etiam Ethnicos de Christi gratia conuincendos. Quod cum locis allatis manifestum est, tum maxime euidens & luce meridiana clarius fit isto eiusdem loco in Psalmi 40. enarratione. *Maior seruiet minori: modo impletum est; modo, fratres, nobis seruiunt Iudæi, tanquam capsarii nostri sunt, studentibus nobis codices portant. Audite in quo nobis Iudæi seruiunt, & non sine causa. Cain ille frater maior, qui occidit minorem, accepit signum ne occideretur, id est, vt maneat ipse populus. Apud illos sunt propheta & lex, in qua lege & in quibus prophetis Christus prædicatus est. Quando agimus cum paganis, & ostendimus hoc euenire modo in Ecclesia Christi, quod ante prædictum est de nomine Christi, de capite & corpore Christi, ne putent nos finxisse illas prædictiones ex his rebus que acciderunt, quas existimant nos conscripsisse, quasi futuræ essent, proferimus codices Iudæorum. Nempe Iudæi inimici nostri sunt, de chartis inimici conuincitur aduersarius.*

Hæc

Hæc ibi Augustinus : quibus Montacutii scrupulus facile tollitur, absurdum putantis proferr^e ethnicis Scripturæ testimonia, quibus non credunt. Nam si iis simpliciter testimonia illa absque vlla præfatione & præparatione opponerentur, valeret ratio illa; non autem, si fiat quod dicit Augustinus. Primum quidem doceantur ethnici, inimicos esse Christianis Judæos; non fauere proinde hos illis, nedum quicquam eorum gratia de Scripturis mentiri vellent: præterea, in sacris eorum codicibus, quos cum summa semper cura & fide seruarunt, hæc ipsa reperiri scripta de Christo, quæ Christiani credunt. Quibus sane intellectis, facile omnis remouetur suspicio fraudis ab iis, quæ a nobis proferuntur, testimoniis de Christo. Hæc est ratio disputandi aduersus paganos de vera religione ex Scripturæ oraculis. Quam & Firmianus lib. 5. c. 3. agnoscere & commendare videtur his verbis, in quendam sui temporis calumniatorem Christianæ pietatis agens: *Non est mirum, si tu, qui a Dei sapientia longe remotus es, nihil prorsus intelligis eorum, quæ legisti: cum Judæi, qui a principio prophetas lætitauerant, quibusque sacramentum Dei fuerat adsignatum, tamen quid legerint ignorauerint. Disce igitur, si quid tibi cordis est, non idcirco a nobis Deum creditum Christum, quia mirabilia fecit, sed quia vidimus in eo facta esse omnia, quæ nobis annuntiata sunt vaticinio prophetarum. Fecit mirabilia: magum putassemus; ut & vos nuncupatis, & Judæi tunc putauerunt; si non*

illa ipsa facturum Christum propheta omnes uno spiritu predicassent.

Ita intelligendum illud a Montacutio allatum de Cypriano martyre; quem eo nomine reprehendit Lactantius ejusdem libri capite 4. quod aduersus quendam Demetrianum, purum putum ethnicum, disputans, solis eum Scripturæ testimoniis, quam ille utique vanam, fictam, commentitiam putabat, refelli posse sperasset. Quod factum sic ibi improbat Lactantius: *Nam cum ageret contra hominem veritatis ignarum, dilatis paulisper diuinis lectionibus, formare hunc a principio tanquam rudem debuit, eique paulatim lucis principia monstrare, ne toto lumine obiecto caligaret.* Credo etiam hoc velle Lactantium: debuisse prius erudiri hunc ethnicum de Judæorum gente, antiquitate, religionis ritibus, prophetis, tum iis quæ in Christum egissent, odio in Christianos; hocque modo illi insinuare veritatem eorum, quæ Christiani de Christo crederent, cum illa in Judæorum libris tanto ante prædicta pateret. Hæc namque lucis ethnicis insinuandæ principia & præliminia. Postquam scilicet paganarum superstitionum vanitas humanis philosophorum & historicorum testimoniis patefacta fuisset. Hi namque gradus: primum demonstrare, quæ pagani de diis dicunt falsa & absurda esse: deinde ad Judæorum religionem transire: ex his ad Christianos. *Oportebat*

bat

bat (inquit) huic, quia nondum capere poterat diuina, prius humana testimonia offerri, id est, philosophorum & historicorum, ut suis potissimum refutaretur auctoribus. Non ergo absurdum putat Lactantius vrgeri ethnicos testimoniis prophetarum, quæ in sacris Judæorum libris continentur, si id fiat cum opportuna & conuenienti animorum præparatione. Qualis hæc ab Augustino tradita, ut insinuaret illis, non posse esse ficta a Christianis, quæ in sacris Judæorum codicibus, ita ut Christiani proferunt, scripta reperiantur.

Non minus fallitur idem auctor, cum fidem aut honorem vllum paganos habuisse literis Judæorum, & prophetarum ejus gentis oraculis, negat. Immo apud gentes nemo doctus exitit, qui non de Mose prophetarum antiquissimo audisset, & magnum fuisse virum & diuinum fateretur. Non ipsi philosophi e Peripato, quantumuis argumentosi, & naturalium rationum tenaces, negare potuerunt, quin, quæ Moses scriptis mandasset, diuina essent, sed ea nolebant ad literam accipi. Quo sane spectant Simplicii verba lib. 8. physic. auscult. in digressione contra Philoponum, quibus negat, Mosis verba, quæ initio voluminis rerum primam originem exponunt, ad eum sensum, quem litera sonat, trahi debere, quemadmodum Philoponus volebat: ἐννοεῖτω, ὅτι μυθική τις εἴη ἡ παράδοσις, καὶ διὰ μύθων Αἰγυπτίων εἰλικυσμένη. id est, Sciat, quod ibi traditur fabulosum esse quiddam,

a fabulis Ægyptiis tractum. Quod non ita dicit, quia Mosem contemnebat, sed quia hunc aliud, quam sonant verba, innuisse censebat. Neque enim philosophi Ægyptiorum fabulas contemnebant, sed venerabantur potius, eodemque habebant loco, quo nos Scripturæ ænigmata: ut patet ex Plutarchi libro de Iside & Osiride. Sed & Porphyrius in libro de antro Nympharum eiusdem prophetæ verba: *Et Spiritus Domini ferebatur super aquas:* quid sensus occulti habeant, ex Numenii Platonici sententia exponit. Multa hic possem adiungere in eandem sententiam ex Eusebii Pamphili præparatione evangelica; sed nolo in re cunctis obuia esse longus: sufficiunt enim quæ ex Augustino attuli, de suspecto Sibyllæ & aliorum externorum vatum testimonio in iis, quæ ad Christum pertinent.

Quodcumque autem testimonium iustam habet fraudis & falsitatis suspicionem, siue Sibyllæ siue cuiuslibet alterius auctoris, non esse idoneum ut ex eo vlla certa eliciatur probatio, siue contra paganos, siue contra Judæos, qua de Christi adventu & diuinitate convinci possint, palam est.

CAPVT XX.

*In eos qui Sibyllina, licet ficta, ut putant, a
Judæis, magni ad eos conuincendos
momenti esse putant.*

Quamobrem satis mirari non possum, quosdam recentiores viros doctos tantum Sibyllinis nonnullis tribuere, ut nihil ad infrigendam

dam Judæorum pertinaciam valentius esse putent. Quod enim dicunt, inter oracula, quæ Sibyllæ nomine vulgata a Judæis fuere, illud fuisse de rege venturo, cui vniuersus terrarum orbis subiiciendus esset, idque oraculum prodiisse illo ipso anno, quo Pompeius in Syriam gerens cepit Jerosolyma; qui cordatis viris probari possit, non video. Istud enim oraculum, quod a Judæis tunc temporis suppositum fuisse dicunt, his versibus aiunt contineri, qui in nostris Sibyllinorum libris sub finem secundi libri leguntur:

Αὐτὰρ ἐπεὶ Ῥώμη καὶ Αἰγύπτῳ βασιλεύσει
 Εἰς ἔνδιθνήσασα, τότε δὴ βασιλεία μεγίστη
 Ἀθηνάων βασιλῆος ἐπ' ἀνθρώποισι φανεῖται.
 Ἡξεί δ' ἀγνός ἀναξ πάσης γῆς σκῆπτρα
 κρατήσων,

Εἰς αἰῶνας πάντας ἐπειρομένοιο χρόνοιο.
 Καὶ τότε Λατίνων ἀπαραίτητος χόλος ἀνδρῶν
 Τρεῖς Ῥώμην οἰκλήσῃ μοιρῇ καταδηλήσονται.
 Πάντες δ' ἀνθρώποι μελάθροισι ἰδίοισιν ὀλέθῃσιν,
 Ὅππότεν ἐργνόθεν πύρρονος ῥέυσῃ καταρφήκῃ.

Apponam versionem Castalionis, ut græca illa omnes intelligant:

*Sed postquam Roma Ægyptum reget, imperioque
 Frenabit, summi tum summa potentia regni
 Regis inextincti mortalibus exorietur.*

Rex etenim sanctus veniet, qui totius orbis

Omnia seclorum per tempora sceptrā tenebit.

Tuncque Latinorum non eluctabilis ira

Tres Romam tristi fatorum stamine perdent.

*Atque suis homines perdentur in adibus omnes,
Tum cum de calo torrens fluet igneus.*

Vbi luculenta est prædictio eius potentiae, quam totis, postquam illud oraculum proditum est, viginti annis Augustus, Lepidus, & Antonius vsurparunt, qui ob hanc Triumviri dicti sunt, tres scilicet summi principes imperii Romani, vt ipsi confitentur. Atqui non video, quomodo iste Judæus, a quo hanc prædictionem Sibyllæ nomine fabricatam & vulgatam autumant, de triumviratu & iis temporibus tanto ante præscire potuerit. Viderunt ipsi hunc nodum, sed non expediunt, neque de modo, quo eum expediant, vel cogitant quidem; & contenti difficultatem indicasse, tanquam nihil ad se pertineret, transvolant. *Si quis (inquiunt) credere nolit, hæc futura potuisse præsciri a scriptoribus Sibyllinorum, per me licet vt credat, quemadmodum ante Corn. Lentulus, ita quoque huius exemplo istos triumuiros ad inuadendam rempublicam instigatos fuisse versibus illis Sibyllinis, quorum tanta apud Romanos esset auctoritas.*

Quibus verbis magis se ipsi impediunt, quam expediunt: cum eos Romanos censent versibus illis supra allatis ad inuadendam rempublicam instigatos fuisse. Quæro enim, cum versus illos *Sibyllinos* vocant, genuinosne Sibyllæ intelligant, an a quodam Judæo suppositos, vt discrete alias dicunt? Si genuinos intelligunt, sequitur, Sibyllam vere de magno rege & triumviris vaticinatam, neque nomen Sibyllæ inane esse,

vt putant. Si autem *Sibyllinos* vocant Sibyllæ nomine confictos a Judæis, manet perplexitas, quomodo illis temporibus Judæorum quisquam de Romanis triumviris vaticinari potuerit. Idem tamen manifesta contradictione, vbi de libris apocryphis agunt, Judæos illos, qui de Christo & aliis diuinis Sibyllæ nomine prædixerunt, Numinis afflatu id egisse confiteri videntur his verbis: *Ita omnino credimus, omnes istos, quos diximus, libros, vergentibus ad finem Danielis hebdomadibus, a Judæis toto orbe dispersis fuisse compositos, Deo impellente ipsorum mentes ad significandum gentibus Christi aduentum.* Ergo ex his quidem verbis Judæi illi impostores prophetæ fuerunt. Atqui hoc ipsum postea negant in capite de iis, quæ hodie supersunt, Sibyllinis: *Nec tamen opus est, vt propterea prophetidem vel prophetam fuisse existimemus, quicumque istorum fuerit auctor carminum.* Cum enim duas fuisse Erythreas Sibyllas scribat Strabo, alteram priscam, alteram vero quæ Alexandri Magni vixerit temporibus; facile Judæis fuit imponere legatis Romanorum, missis ad Erythrae Sibyllæ colligenda carmina, obtrudendo mercem quæ ex sua prodiisset officina, pro antiquæ & priscæ Sibyllæ carminibus.

Quod si respondeant, non eo modo sese Judæos illos arbitrari impulsos ad significandum gentibus Christi aduentum, quo fuerunt prophetæ impulsæ, per afflatum scilicet proprie dictum & reuelationem, sed quomodo impelli ho-

mines dicuntur ad aliquid agendum ex solo instinctu, vt vellent ex prophetarum antiquorum libris quædam ad Messiaæ aduentum & regnum pertinentia excerpere, quæ metris græce exprimerent, & pro Sibyllinis vulgarent; hoc modo vitatur contradictio, sed redit perplexitas de prædictione triumuiratus apud Romanos futuri: cum mentis humanæ captum excedat, aliquem Judæorum videre sine afflatu diuino, quæ alicubi terrarum post viginti annos futura sint. Quamobrem hoc tam perplexum & inenodabile consideranti mihi nihil tutius videtur, quam regem eum, de quo Sibylla Cumæa loquitur, hoc modo accipi, quo Seruius in 4. Eclogam interpretatur, ad hunc versusum:

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.

ibi Seruius: *Sibyllini, id est, Sibylla quæ Cumana fuit & secula per metalla diuisit: dixit etiam, quis quo seculo imperaret, & solem vltimum, id est, decimum voluit.* De qua expositione supra iam a nobis dictum est. Sed nihilominus quæ eo loco sequuntur apud doctissimum interpretem subiungere hic etiam non gravabor: *Dixit etiam, (Sibylla) finitis omnibus seculis rursus eadem renouari: quam rem etiam philosophi hac disputatione colligunt, dicentes, completo magno anno omnia sidera in ortus suos redire, & referri rursus eodem motu. Quod si est idem siderum motus, necesse est, vt omnia quæ fuerunt, habeant iterationem. Vniuersa enim ex astrorum motu pendere manifestum est. Hoc secutus Virgilius dicit,*

dicit, reuerti aurea secula, & iterari omnia que fuerunt. Veram esse hanc Seruui interpretationem versus eadem ecloga indicat :

Jam redit & virgo, redeunt Saturnia regna, cum aliis aliquot sequentibus; quos nemo non videt conceptos ex veterum opinione de mundi ætatum successione & reuolutionibus: quarum in ordine beatissimus hominum status censetur fuisse sub Saturno. Hæc autem notanda in primis verba: *Dixit etiam Sibylla, finitis omnibus seculis rursus eadem renouari &c.* Quibus celebratam Platonice rerum omnium ἀποκατάστασις, hoc est, restitutionem & renouationem designat, quam ibi *iterationem* vocat. Quod caue intelligas de una reuolutione, qua semel in pristinum statum omnia restituantur, qua completa hæc vices desinant: cum eas reuolutiones procedere in infinitum velit Sibylla, quam secuti sunt Pythagorici, &, qui eos imitati, Platonici. Quod cum ita sit, non apparet mihi, quid necesse sit hanc Sibyllæ memoratam restitutionem esse hanc ipsam, cujus nobis auctor Christus, expiatis morte sua hominum peccatis. Multo verisimilius est, ethnicam vatem profana & pagana scripsisse. Hæc quidem interpretatio, quam ex Seruio attuli, multo est simplicior quam ista, quæ machinam velut in fabula inducit, Judæum scilicet, nescio quem, istius oraculi de Christi aduentu auctorem. Fac autem, utramque esse æque verisimilem, quid tum postea? Nempe animus in ancipiti pendeat

& fluctuet semper necesse est. Ex dubia autem & controuersa interpretatione, quid aduersus Judæos aut Ethnicos solidi ad fidem veræ religionis faciendam exprimi possit, non video.

Restat, vt quid illis versibus græcis, quos pro Sibyllinis proferunt, faciendum, explicem. Ego a Christianis posterius factos & suppositos, cum aliis plerisque, qui in hodiernis Sibyllinorum libris leguntur, censeo: alios proinde ab illis Sibyllæ oraculis, quæ Pompeio res in Syria gerente, & sub tempus triumuiratus, circumferebantur. In quibus & de rege orbis domitore prædictum fuisse facile concedo & certum habeo; sed non illo, quem sancti prophetæ venturum prædixere, verum tali, qualis initio Saturnus fuisse fingitur in seculo aureo, iuxta hypothesin illam paganicam restitutionis earundem rerum, per infinitas revolutiones, vt modo dictum est.

Hæc sunt, quæ mihi probabilius de Sibylla & Sibyllinis, post tot homines doctos, qui de iis scripserunt, dici posse visa sunt.

F I N I S.